

現觀莊嚴論釈の梵文写本 (6)

天 野 宏 英*

は し が き

現觀莊嚴論釈の梵文写本について、その第一章から第九章までを五回にわかつて発表してきたが、本稿で紹介する序章に相当する部分でもって一応完結することになる。

当該個所は分量的には僅か一葉半の短いものであるが、内容的には欠落、破損、印刷不鮮明などの個所が多く、解読を非常に困難にしている⁽¹⁾。

そこで本稿では、正確な解読に資するために、従前のごとく Ālokā の対応個所と比較対照とともに、Ālokā に対応個所がない場合には、本釈のチベット訳文を挿入補填し、あわせて Tripāthī 教授の還梵テキストから該当個所を引用し脚註に付することにした。

本稿で用いる略号は次の如くである。

MS. : MS. No. 5-237, vi, Bauddhadarśana 2 Ka : Abhisamayālaṅkāra-vyākhyā.

Ā. : Abhisamayālaṅkār' ālokā Prajñāpāramitā-vyākhyā by Haribhadra, ed., by Unrai Wogihara.

Tib. : Tibetan version of the Abhis.-kārikā-śāstra-vṛtti (vid. “A Study on the Abhisamayā=laṅkāra-kārikā-śāstra-vṛtti”)

(1) 本稿で紹介する部分の内容については、チベット訳から和訳した拙稿：現觀莊嚴論釈の和訳研究(1)，比治山女子短期大学紀要第13号，1979を参照。

ABHISAMAYĀLAMKĀRA-KĀRIKĀ-ŚĀSTRA-VIVRTI

^(1a¹)
namah sarva-buddha-bodhisattvebhyaḥ⁽¹⁾

śes rab pha rol phyin pa la/ dehi rgyan tshig lehur byas pa dag
 kun gyi rgyan du ḥgyur bar ni/ /rnam par dye phyir gus phyag ḥtshal //i//*

jagat-saṅga-kṛtāsaṅgenāryāsaṅgena ⁽²⁾*tāyinā*/
 kṛtā vyākhyā mahāśāstre śrutvā nāthājitāt svayam // ii //

ḥgro don rtsa lag dbyig gi gñen/ /rañ gi mos pa gtsor byed pas/
 śes bya nañ gi yin pa la//yan dag rten nas rnam par bkrol//iii//**

ḥphags pañi khoñ su gtogs pa yi/ /rnam par grol ba shes byas kyañ/
 des byas byas pa min mhoñ nas/ /dbu mar gnas pañi blos rnam phye//iv//***

^(a²) ⁽³⁾
aprāpya sakalam śāstram śraddhā-bhūmau sthitena tu /
 tato vimukiṣenena vyākhyātam svānurūpataḥ//v//

kṛti-vidvat-kṛtālokam aprāptam kaiścid eva tu /
 sakalam śāstram ity asya ⁽⁴⁾*yopalabdhīḥ* sa vismayah//vi//

de ltas śin tu rñed dkah ba/ /zab moñi lam ḥdi ci shig ltar/
 sañi rgyas dbañ gis rñed pa ni/ /mkhas pa rnames kyis dye bahi rigs//vill//****

^(a³)
 puṇyopārjana-dāksin্যāt sarvvadhāgocaro 'pi me /
 varttate 'dhyavasāyah sva-parānugraha-kāmataḥ //viii//

(1) sañi rgyas dan byan chub sems dpah thams cad la phyag ḥtshal lo/ Tib. (2) skyob ñid kyis Tib. (3) ma rñed par Tib. (4) rñed pa gañ de Tib.

* prajñāpāramitāyai yasyās tad-alāñkāra-kārikāñām/
 sarvālañkārañārthaṁ kriyate vyākhyā namas tasyai// 1 //

** jagad-dhita-paro bandhuḥ vasubandhuḥ svakāśayam/
 cāntarjñeyam samāśritya tad-vyākhyām akarot tataḥ// 3 //

*** āryāntargānitāḥ khyāto vimuktir iti tat-kṛtām/
 akṛtām iva tām draṣṭvā cakre 'nyām madhyayā dhiyā// 4 //

**** ayam sudurlabhaḥ pāñthāḥ gambhiraś ca yathārthakah/
 suvimṛṣyaś ca vidvadbhīḥ prāpto buddhānukampayā// 7 // (Tripāthī's Text, p. 3.)

sva-sad-ācārānuvṛtti-pradarśakatayā prajñāpāramitā-viṣayah prasādaḥ sarvva-śreyasām
 adhigati-kāraṇam̄ pradhānam ityārya-maitreyaḥ pratyātmavedyena jñānena ⁽¹⁾_(a⁴) avadhārya
⁽²⁾ niratiśayāprameya-guṇa-ratnākarāyām bhagavatyām pareśām arthāt pravṛttaye prasādotpādār=thām̄ yathāvad guṇodbhāvanā-purahsaram mātum tāvad ādau namaskāram āha/

yā sarvajñatayā nayaty upaśamam̄ śāntaiśinah̄ śrāvakān̄
 yā mārgajñatayā jagad-dhita-kṛtām lokārtha-sampādikā/
^(3...)
^(a⁵) sarvākāram̄ idam̄ vadanti munayo viśvam̄ yayā samgaṭāh̄
^(3...)_(3...)
 tasyai śrāvaka-bodhisattva-gaṇino buddhasya mātre nama iti/

ślokenāmunā hy asyā māhātmyam atiśayavād udbhāvyate/

tad-upaśrutvā śraddhānusāriṇīn̄ tāvad asyām̄ asamśayam dhag-iti prasādaḥ sampadyate/ dharmmānusāriṇo 'pi ^(4...)_(a⁶) ekāneka-svabhāvena viyogāt ity-ādi-pramāṇena sarvva-vastu-mārgākārānut= pāda-parijñāna-ślokārtha-lakṣaṇa-jananyām̄ apaśyanto bādhām̄ nūnam tri-sarvvajñatātmakanaya-traya-buddhādi-prasotrī prajñāpāramitā sambhāvyata evety avadhārya tasyām̄ prasādam upajāyanti/

de la rab tu dai bas kyañ dehi yon tan mnion par ḥdod pañi gañ zag gñis ka yañ de dai de la
^{* (a⁷)} brten pañi pravacane sarvvathodgrahaṇādy-artham atyartham adriyate/

tatas śruta-mayādi-jñānodaya-kramenāgra-śreyo ⁽⁶⁾ 'dhigacchantīty ato bhagavatyām̄ prasādaḥ sarva-śreyasām̄ adhigati-kāraṇam̄ pradhānam̄ iti/

de la thams cad mkhyen pa ñid gsum gyis ni don brgyad bsduš la de dag kañ ſes rab kyi pha
 rol tu phyin pa yin shiñ des kyañ ḥchad par ḥgyur bañi tshul gyis don thams cad phun sum tshogs
 pa yin no shes de ltar thugs la bshag nas thams cad mkhyen pa ñid gsum gyi sgo nas ſes rab kyi
 pha rol tu phyin pa la bstod do/**

(1) nes par bzuñ nas Tib. (2) phul du dbyuñ du med ciñ dpag tu med pañi Tib. (3... 3) Supplied according to the Ālokā. cf. A Study, p.4. (4... 4) Quoted from the Madhyamakālāṅkāra-kārikā, kārikā 1. 江島惠教「中觀思想の展開」212頁参照。 (5... 5) yum la gnod pa ma mthoñ nas Tib. cf. Tripāthī p.4, °nyām bādhām adṛṣṭvā (6) legs pañi mchog Tib. (7... 7) legs pa thams cad ḥthob pañi rgyuñi gtso bo Tib. (8... 8) tatra tri-sarvvajñatayā ḣṣṭāv arthā MS.

* tasyām̄ prasādena tad-guṇābhilāśinah̄ ubhayavidhā api pudgalah̄ tat-tad-āśrita-pra°

** tatra tisṛbhiḥ sarvajñatābhīr ḣṣṭāv arthāḥ saṅgrhītā bhavanti/ tābhiś ca vakṣyamāna-vidhinā sarvārthāḥ sampatsyanta iti manasi nidhāya tri-sarvajñatābhīḥ prajñāpāramitāḥ stauti/ (Tripāthī, ibid p. 4.)

ñān thos dañ dehi phyogs su bslan pa rnam par thar pa cuñ zad tsam shig gis lhag pa rim pa
 gcig gis bstan pa rai sañs rgyas kyañ ste/ mya ñān las ḥdañ bar ḥdod pa rnams gshi thams cad
 skye ba med par yoñs su šes pa ñid kyis phuñ po dañ bcas pa dañ phuñ po med pañi mtshan ñid kyis
 mya ñān las ḥdas pa rnam pa gñis thob par mdsad pa gañ yin pa dañ/^(1...) byañ chub sems dpañ ḥkhor
 ba ji srid par ḥgro bañi don byed pa rnams lam thams cad skye ba med par rtogs pañi no bo ñid
 kyis ḥgro ba mthañ dag gi don sgrub par mdsad pa gañ yin pa dañ/rnam pa thams cad skye ba
 med par thugs su chud pa gañ dañ ldan na/^(2...)sañs rgyas yañ dag par bsdams pañi sku can rnal ḥbyor
 can gyi dbañ phyug gi gtso bo rnams spyod pa hi gñen por chos kyi ḥkhor lo ma lus pa rnam pa
 thams cad bskor bar mdsad pa/^(2...)sañs rgyas ñān thos la sogs pas yoñs su bskor ba de sgrub par byed
 pa ñid kyi yum de la phyag ḥtshal lo//^(3...)^(3...)/*

^(1b²)
 nanu evam namaskāra-kathana-pūrvvakam abhisamayālañkāra-śāstram vastu-pratipakṣ=ākārānām anyatama-sañgrahaña-kriyamāṇam/

prathame pakṣe vyartho yatno na hi tad vaktīha prajñāpāramitāyām vastu yan na lakṣa=na-śāstreṣu parisañkhyātaṇ/

dvitiye 'pi vyavadāna-vastu-sañgrahāt sañkleṣa-vastu na sañgraham ^(b³) iti kasyāyāmpratipa=kṣa iti na gamyate/

tṛtīye 'pi nirvastukākāra-mātra-sañgrahān na kiñcid uktamārtha-gaty-abhāvād iti nirartha=kam

paro manyeta/

tan na/ yataḥ śrāvaka-pratyekabuddha-bodhisattvānuttarabuddhānām yathākramam tri-sarvajñatābhīḥ sakalābhisaṁaya-sañgrahēṇa tribhir api pakṣaiḥ sañgrahāḥ/

^(b⁴)
 hi madhyamāyām jinajananyām uktam/

sarvajñatā subhūte śrāvaka-pratyekabuddhānām/ mārggajñatā bodhisattvānām/ sarvākāra=jñatā tathāgatasyārhatāḥ samyaksambuddhasya/

(1... ···1) āsañsaram jagad-artha-kāriṇo bodhisattvān MS. (2... ···2) buddhāś carita-pratipakṣena sarvavaprakāram nikhilan dharmmacakram pravartayanti/ MS. (3... ···3) buddhasya jananyai nama iti/ MS.

* śrāvakaḥ tat-pakṣa-nikṣiptaḥ kiñcid vimokṣādhikaḥ eka-krama-nirdiṣṭaḥ pratyekabuddhaś ca nirvānābhilā = śīṇau tayoñanuppanna-sarva-vastu-jñatayā sopadhi-nirupadhi-lakṣaṇa-dvividha-nirvāṇa-prāpikā yā yāvat sañ-sāram jagad-dhita-kṛtām bodhisattvānām anutpanna-sarva-mārgajñatayā sarva-lokārtha-sampādikā yā anutpanna-sarvākārajñatayā yāyā saṅgataḥ samyatakāyāḥ pradhāna-yogīśvarā buddhāḥ sarvathā carita-pratipakṣa-sarva-dharma-cakrān pravartayanti/ tasyai śrāvakādi-parivṛta-buddānām utpādayitryai mātre namāḥ/ (Tripāthī, ibid., p. 4.)

kena kāraṇena bhagavan sarvajñatā śrāvaka-pratyekabuddhānām/ etāvat subhūte sarvvaḥ^(b)
yāvad evādhyātmakā bāhyāś ca dharmmāś te ca śrāvaka -pratyekabuddhair jñatā/ na punaḥ sarvva-mārggena sarvākārena tena śrāvaka-pratyekabuddhānām sarvajñatocyate/

kena kāraṇena bhagavan mārggajñatā bodhisattvānām / sarvva-mārggaḥ subhūte bo =
dhisattvair utpādayitavyāḥ sarva-mārggā jñātavyāḥ/ yaś ca śrāvaka-mārggo yaś ca
pratyeka *buddha*-mārggo yaś ca *buddha*-mārggas te ca paripūrayitavyās taiś ca mārgga-karaṇī=
yam karttavyam na ca tair bhūta-koṭīḥ sākṣātkarttavyā aparipūrya praṇidhānam aparipācya
sattvān apariśodhya buddha-kṣetram/ tena bodhisattvānām mārgga-jñatocyate/

kena kāraṇena bhagavan sarvākārajanatā tathāgatasyārhatāḥ samyaksambuddhasya /
^(b7) subhūte ākārair yair liṅgair yair nimittair dharmmāḥ sūcyante ta ākārāś tāni liṅgāni tāni
nimittāni tathāgatenāvabuddhāni tena tathāgatasyārhatāḥ samyaksambuddhasya sarvākārajanatocytā iti/*

tathā samkṣiptāyām apy uktam/ śrāvaka-bhūmav api śikṣitukāmenety-ādi-vistarāyām api vistarenoktam iti/

(b⁸)
 tatra sarvajñatā dharmme rūpādav anityādy-adhiṣṭhānātma-sammoha-prahāṇa-phalā/ mār= ggajñatā sarvva-yāna-niryāṇa-tattvāsākṣātkaraṇādhiṣṭhānā 'saṃgrahīta-sattva-saṃgrahādi- kāritra-phalā/sarvākārajñatā sarvva-dharmmānuptpādādhiṣṭhānā 'kāśa-dhātu-paryavasānāpra= tiprasrabdhi-sarvva-sattvārtha-bhūta-koṭi-prativedha-vāsanānusandhi-prahāṇa-phalā/ tasmād upapannam idam samasta-vastu-pratipakṣākāra-saṃgrahaiḥ paripūrṇasyābhisaṃayasya paryāpta-nirdeśo 'bhisamayālamkāra iti/

nanu vistara-madhya-saṁkṣipta-ruci-sattvānugraha-kāmena bhagavaiva svayaṁ kāruṇyikena
 tatra tatra jinajananyām aṣṭābhisaṁmaya-kramah sakala-prajñāpāramitārthaḥ kṛtālokaṭaḥ tasya
^(a²)
 punar api pratipādane bhagavatāyājitañjayasya ko 'rtha iti manda-dhī-janāśaṁkām apākurvvan
 sva-śāstrasyāntarnnihita-sambandhābhidheyāprayojana-prayojanāny ⁽¹⁾ artha-samśayotpādatayā¹
 pravrty-aīgāny āha/

sarvākārajñatā-mārgaḥ *Sāsinā* yo 'tra deśitah/
 (a³)
 dhīmanto vīksisīram tam anālīdham parair iti//1//

smṛtau cādhāyā sūtrārthan dharmma-caryān daśātmikām/
sukhena pratipatsīrann ity ārambha-pravojanam//2//iti//

(1) samśamyo MS.

*本引用文のチベット訳および漢訳については拙著 *A Study*, p. 8 参照。

sarvākārajñatā-sarvābhisa^{ma}yopalakṣaṇa-paro mārggo buddhatvasya/ tenaiva bhagavatā
 trividhaiḥ prātiḥāryaiḥ sakala-janānuśāsakenābhīdheyatvena ^{(1) (a⁴)} tritaya-jinajananyāṁ yo nirdiṣṭas
 tam abhidhānābhīdheyayor upāyopeya-yogena kṛta-sambandhaṁ/
 paṭutārānubhavāhita-vāsanāprabhava-smaraṇa-pratyaye nikhila-prajñāpāramitā-sūtrārtham
 aṣṭābhisa^{ma}yātmakāṁ bodhicitta-danādi-pratipatti-caryāñ ca samag-⁽²⁾ nidhāya bāhyetaravīta-
^(a⁵) rāga⁽³⁾ dībhir ⁽⁴⁾ sarva-dharma^{ma}-nairātmyābhyaśair anāsvāditam śruta-mayādi-jñāna-kramena sva-
 parārtha-sampat-sampādanābaddha-parikarā eva bodhisattvāḥ sarvva-traga-dharmmadhātu-
 prativedha-lakṣaṇa-pramuditādi-bhūmy-adhigamānukrameṇa śarvākāraṁ sākṣātkurvvīrann iti
 prayojana-prayojanam/ praty-abhisamayaṁ prajñāpāramitārtham ^(a⁶) bodhi-citta-pratipatty-ādi-
 lakṣaṇam sukhena vineyāḥ pratipadyaṁtām iti sāstrārambha-prayojanam iti/

sambandhādikam evam abhidhāya vineyānāṁ sukha-pratipatty-arthaṁ kṛta-vibhāgārtha=
 sya ca sāstrasyāsaṁkīrtayā sukaram vyākhyānam kartum ity ālocya samāsa-vyāsa-nirdeśena
 prajñāpāramitāyāḥ ^(a⁷) sarīra-vyavasthānam pañca-daśa-kārikābhir āha/

prajñāpāramitāṣṭābhīḥ padārthaiḥ samudīritā/
 sarvākārajñatā mārggajñatā sarvvajñatā tataḥ//3//
 sarvākārābhisa^{mbodho} mūrddhaprāpto 'nupūrvikah/
 ekakṣaṇābhisa^{mbodho} dharmmakāyaś ca te 'ṣṭadhā//4//
 cittotpādo 'vavādaś ca nirvedhāṅgam caturvidham/
 ādhārah ^(a⁸) pratipatteś ca dharmadhātu-svabhāvakah//5//
 ālambanāṁ samuddeśaḥ sannāha-prasthiti-kriye/
 sambhārāś ca sa-niryāṇaḥ sarvākārajñatā muneḥ//6//
 dhyāmīkaraṇatādīmi śiṣya-khaḍga-pathau ca yau/
 mahānuśāmso dṛiṇ-mārga aihikāmutrikair guṇaiḥ//7//
 kāritram adhimuktiś ca stuta-stobhita-saṁśitāḥ/
 pariṇāme 'numode ca manaskārāv anuttamau//8//
 nirhāraḥ ^(2b¹) ūddhir atyantam ity ayam bhāvanā-pathaḥ/
 vijñānāṁ bodhisattvānāṁ iti mārggajñatoditā//9//

(1) rnam pa gsum car Tib. (2) ḥdod chags dan bral ba la sog pa Tib. (3) chos thams cad Tib. (4) nairātmā° MS.

prajñayā na bhave sthānam kṛpayā na śame sthitih//
anupāyena dūratvam upāyenāvidūratā//10//

vipakṣa-pratipakṣau ca prayogaḥ samatāsyā ca/
dṛḍi-mārggaḥ śrāvakādīnām iti sarvajñateṣyate//11//

ākārāḥ sa-prayogāś ca gunā dosāḥ sa-lakṣaṇāḥ/
mokṣa-nirvedha-bhāgīye śaikṣo ’vaivarttako gaṇaḥ//12//^(b²)

samatā bhava-śāntyoś ca kṣetra-śuddhir anuttarā/
sarvākārābhisaṁbodha eṣa sopāya-kauśalaḥ//13//

liṅgam tasya vivṛddhiś ca nirūḍhiś citta-saṁsthitiḥ/
caturddhā ca vikalpaṣya pratipakṣaś caturvidhah//14//

pratyekam darśanākhye ca bhāvanākhye ca vartmani/
ānantarya-samādhiś ca saha vipratipattibhiḥ//15//^(b³)

mūrdhābhisaṁmayaḥ tredhā daśadhā cānupūrvvikāḥ/
ekakṣaṇābhisaṁbodho lakṣaṇena caturvividhah//16//

svābhāvikāḥ sa-sāmbhogo nairmāṇiko ’paras tathā/
diharmmakāyaḥ sa-kāritraś caturddhā samudīrita//17// iti

tatrādi-kārikā-dvayenāṣṭa-padārthānām saṁgrahāt samāsa-nirdeśaḥ pariṣiṣṭa-trayodaśa-kārikābhis teṣām evārtha-saṁgrahād vistara-nirddeśa ity evam samāsato vyāsataś cākhyānāt sv-ākhyāto bhavati/

pīṇḍārtha-kārikāḥ svayam eva śāstra-kṛtā cittotpāda ity-ādinā vakṣyamāṇa-sakala-śāstreṇa vyākhyāyantas tad-vyākhyānenā vyākhyātā iti niścītya punarukta-doṣa-bhayān na vivṛtāḥ/

(1) *varttiko Ā.